

WPŁYW GŁÓWNYCH INWESTYCJI NA WYNIKI PRODUKCJI SPÓŁDZIELNI PRODUKCYJNYCH (JZD — JEDNOLITE SPÓŁDZIELNIE ROLNICZE)

Dr *BOHUSLAV SEDIVY*

Instytut Ekonomiki Rolnej w Pradze

Poziom osiągniętej produkcji, wydajność pracy i dochody poszczególnych spółdzielni zależne są od intensywności podstawowych środków produkcji. Stopień wpływu wyraża się przy pomocy systemu wskaźników ekonomicznej efektywności inwestycji. Wyniki produkcji spółdzielni produkcyjnych zależne są z jednej strony od stopnia intensywności obrotowych środków produkcji i nakładów pracy oraz ich wzajemnego stosunku, produkcji pomiędzy intensywnością podstawowych środków produkcji, intensywnością obrotowych środków produkcji i nakładów pracy jak i od proporcji między poszczególnymi rodzajami środków produkcji. Na wynik działalności produkcyjnej oddziałują równocześnie naturalne oraz ekonomiczne i techniczne warunki, odrębne dla każdej spółdzielni.

Bardzo trudno jest odizolować wpływy wszystkich lub tylko poszczególnych podstawowych środków produkcji na wyniki gospodarki spółdzielni produkcyjnej od pozostałych wpływów, czynników i warunków.

Poszczególne podstawowe środki produkcji wpływają różnorodnie na wzrost produkcji (bezpośrednio lub pośrednio obniżając straty), na wzrost wydajności pracy (usuwają również uciążliwe prace), na obniżkę kosztów materiałowych, na umocnienie socjalistycznych stosunków produkcji, na usprawnienie procesów produkcyjnych i roboczych, na organizację pracy i miejsce pracy. Zaszeregowanie wymienionych środków do grup według wywieranego wpływu byłoby trudne, ponieważ z reguły wywierają one wpływ w wielu kierunkach, a nie jednoznacznie na wielkość produkcji, poziom wydajności pracy i wysokość osiągniętych dochodów.

O potrzebie i możliwości celowego wykorzystania poszczególnych rodzajów podstawowych środków produkcji w poszczególnych spółdzielniach produkcyjnych decyduje i wywiera wpływ w różnorodnym stopniu rzeczywista organizacja spółdzielni, jej wielkość, prowadzony kierunek

i specjalizacja jej produkcji. Podstawowe środki produkcji stanowią wprawdzie niezbędne założenia dla całej działalności produkcyjnej i gospodarczej, ale równocześnie stanowią tylko część całego funduszu produkcji spółdzielni, i są wcielone do ogólnej organizacji produkcji.

Efektywność ekonomiczna inwestycji w swej zależności od całej organizacji produkcji i innych wpływów jest tylko częściowym odcinkiem, wyrażającym się w ekonomicznej efektywności całkowitej produkcji rolniczej spółdzielni, w ekonomicznej efektywności poszczególnych gałęzi produkcji i przy wytwarzaniu poszczególnych produktów.

Stopień wpływu podstawowych środków produkcji na wyniki gospodarcze można określić przy badaniu całego procesu reprodukcji spółdzielni w formie naturalii i formie pieniężnej, przeprowadzając analizę tworzenia się i podziału produkcji oraz dochodów w spółdzielniach, przy równoczesnym badaniu wielkości oraz części składowych kosztów i poziomu wydajności pracy, osiągniętych przy produkcji poszczególnych produktów.

Stosując metodę porównawczą poszczególnych wyników gospodarczych spółdzielni produkcyjnych pracujących w podobnych warunkach przy różnej intensywności i strukturze podstawowych środków produkcji, można ocenić zakres ich wpływu na produkcję, wydajność pracy i dochody spółdzielni. W obrębie tej samej spółdzielni można porównywać wyniki gospodarcze przed rozszerzeniem i przed dopełnieniem podstawowych środków produkcji, oraz po zaszeregowaniu ich do działalności spółdzielni. Zależnie od stopnia wzrostu produkcji i wydajności pracy i stopnia obniżenia kosztów własnych, można wnioskować o zakresie wpływu danej inwestycji.

Nowa inwestycja w spółdzielni, czy nowe podstawowe środki produkcji nie muszą wyrażać się w wynikach produkcji już w tym samym roku.

Na przykład w 50 spółdzielniach, których działalność inwestycyjną i wyniki produkcji od 1951 roku bada Instytut Ekonomiki Rolnej w Pradze, w ciągu 5 lat wartość bilansu podstawowych środków produkcji wzrosła trzykrotnie. W ciągu 5 lat produkcja globalna wzrosła w cenach porównawczych tylko o 50%, wydajność pracy tylko o 25%, a dochód globalny o 26%. Kilkakrotnie szybszy wzrost intensywności podstawowych środków produkcji w porównaniu ze wzrostem wyników produkcji w spółdzielni jest spowodowany szeregiem przyczyn. Przede wszystkim w wielu wypadkach nowe inwestycje zastąpiły w spółdzielniach jedynie stare podstawowe środki produkcji, uspołdzielczone z produkcji indywidualnej (np. odpowiadające dla produkcji masowej budynki, maszyny i narzędzia). Naturalnie, że wybudowanie nowej obory na 100 krów w miejsce starych, w istocie moralnie zużytych 20 obór po 5 krów, jest wielkim wydarzeniem w życiu spółdzielni. Zmieniają się w ten sposób

stosunki produkcji, organizacja produkcji i pracy przechodzi na formy masowej produkcji, chociaż nowa obora nie służy bezpośrednio rozszerzeniu reprodukcji. Trudno w liczbowych wskaźnikach wyrazić istotną zmianę w życiu spółdzielni oraz wpływ jaki ma wspólna obora na przekształcenie się indywidualnych chłopów w spółdzielców.

Porównując wskaźniki całego procesu rozszerzonej reprodukcji i kosztów własnych pomiędzy grupami i w poszczególnych spółdzielniach, różnie wyposażonych w podstawowe środki produkcji — można wykazać i udowodnić istnienie pewnych stosunków, powiązań i tendencji.

Na przykład wysoką produkcję i wyższą wydajność pracy oraz szczególnie wysoki dochód globalny osiągają spółdzielnie posiadające wyższą intensywność wszystkich podstawowych środków produkcji, przede wszystkim budynków. Niskie wyniki produkcji osiągają spółdzielnie posiadające niską intensywność podstawowych środków produkcji. Jednakże najwyższe wartości wskaźników efektywności inwestycji rolniczych osiągają spółdzielnie, posiadające intensywność sięgającą tylko ponad przeciętną przy równoczesnej wysokiej intensywności — obrotowych środków produkcji, oraz przy poziomie siły roboczej również tylko przekraczającej przeciętną.

Spółdzielnie te pracowały w pomyślnych warunkach i posiadały większy udział środków stosowanych w produkcji roślinnej. Jednakże nawet bardziej ściśle wyniki badań o wpływie poszczególnych grup podstawowych środków produkcji na wyniki produkcyjne spółdzielni (których ze względu na ograniczony zakres referatu, nie możemy cytować), nie zaspakajają wymagań naszych planistów inwestycji rolniczych, oraz projektantów budynków i maszyn. Chcieliby oni otrzymać jednoznaczne dane liczbowe odnośnie efektu ekonomicznego, np. o ile inwestycja w postaci obory podwyższy produkcję mleka, obniży koszty produkcji 1 litra mleka, a o ile podwyższy dochody spółdzielni. Do tego celu mają służyć najczęściej stosowane metody obliczania nakładów i plonów, zapotrzebowania pracy itd. przy uwzględnieniu jednej alternatywy, przy jednym typie np. obory, w porównaniu z drugą alternatywą. Cyfry te, które mają udokumentować wyższość nowego typu np. w oszczędnościach kosztów budowlanych i ogólno-eksploatacyjnych na wytworzony produkt, oszczędności siły roboczej, najczęściej są zniekształcone. Dokonuje się oceny tylko obory i wewnętrznego funkcjonowania, bez uwzględnienia dalszych, z funkcjonowaniem obory związanych częściowych inwestycji (np. magazyny na pasze, środki lokomocji, „pastuchy elektryczne”), oraz bez uwzględnienia dodatkowej siły roboczej związanej z wewnętrznym funkcjonowaniem obory (np. sianokosy, transport i przygotowanie pasz objętościowych i treściwych, wewnętrzne manipulacje z obornikiem, gnojówką i mlekiem). A więc przy określaniu wartości

efektywności poszczególnych alternatyw obór, należy uwzględnić koszty związane z zaopatrzeniem, koszty ogólne, zużycie czasu roboczego w ciągu całego okresu hodowli krów łącznie ze środkami i kosztami związanymi ze zbiorem, transportem pasz, pastwiskami, okólnikami, magazynowaniem i rozdziałem pasz i ściółów, oraz z uzyskaniem i transportem produktów głównych i ubocznych.

Oprócz tego, jeśli chcemy aby ekonomiści rolni opracowali przejrzysty system wskaźników ujawniających stopień osiągalnej, lub realizowanej efektywności ekonomicznej podstawowych środków produkcji w spółdzielniach produkcyjnych, oraz wobec przygotowania dla nich inwestycji, należy budzić zainteresowanie spółdzielni w kierunku osiągnięcia najwyższej efektywności dokonanych inwestycji. Zainteresowanie takie może wzbudzić np. żywo u nas obecnie dyskutowany wniosek (przed IV Ogólnopolskim Zjazdem Spółdzielni Produkcyjnych), aby spółdzielnie realizując większe wkłady do funduszy niepodzielnych, pokrywały w ten sposób z własnych źródeł rozszerzoną reprodukcję swych podstawowych środków produkcji. Nagromadzone przez spółdzielnie środki pieniężne, niezbędne dla pokrycia rocznej amortyzacji i remontu kapitalnego podstawowych środków produkcji, tworzące część składową kosztów materiałowych na produkcję spółdzielni, staną się dla spółdzielców bodźcem w kierunku:

1. wprowadzania nowych najtańszych i najbardziej celowych inwestycji, celem uniknięcia wysokich kwot amortyzacji przy ich wysokiej wartości zaopatrzeniowej. W przeciwnym wypadku spółdzielnia zwiększyłaby swe wydatki, nie podnosząc proporcjonalnie, przy nieefektywnej gospodarce, swych dochodów i zysków;

2. najbardziej efektywnego wykorzystania każdego środka produkcyjnego w trakcie procesu produkcyjnego, ponieważ koszty związane z ich odpisami amortyzacyjnymi lub remontem powstałyby również w wypadku, gdyby dany środek produkcji nie był w ogóle używany;

3. unowocześniania, konserwacji i wczesnego przeprowadzania remontu swych środków, ponieważ w ten sposób spółdzielcy przedłużaliby okres ich efektywnego użytkowania.

Zagadnieniem wysokiej efektywności inwestycji należy zainteresować materialnie również wszystkich projektantów i konstruktorów, a z drugiej strony uczynić ich odpowiedzialnymi za inwestycje nieefektywne.

Chciałbym na zakończenie mojego referatu podziękować serdecznie za inicjatywę i wielki wkład polskich ekonomistów na odcinku badań nad zagadnieniem efektywności ekonomicznej inwestycji rolniczych.